

Miška iz luknje, mačka-tačka,
in sinica in ujeda, riba, sčuka,
dva medveda, jelen gor na travici,
veverca ob gobici in je kača, pisan gad,
ki ga pase lepi vrag —

vsi prijatelji so zdaj:
smrt je mir, njen vrt je raj!

Ivanka
Hergold

Drugi kraj

Stari je prvi opazil, kako je mežikala rdeča luč na napravi. V resnici jo je videl že več dni prej, z okna zgoraj v sobi se je lepo videlo naravnost na napravo, malo podobna je spomeniku, jo je mislil, takole s ptičje perspektive, alarmna lučka pa svečki; pa tudi ponoči ga je zbujala tišina, ki je ni bil navajen: aparatura je sicer glasno, čeprav z malo potuhnjenim zvokom noč in dan mlela nesnago ter odplake. Potem pa je

zacvililo, poklopotalo in reč se je ustavila. Ampak stari ni nič rekel, a saj tega tudi ni nihče pričakoval.

Stal je za zaprtimi žaluzijami, poslušal in gledal, gledal in poslušal. Gledal mežikanje rdeče lučke, vsak hip je njena svetloba postajala jasnejša in tudi avtomobilom so se od mraka ugašale barvaste strehe in pod modrimi cvetovi hortenzij so se delale za pest velike kepe teme. Poslušal je, kako je drsela s svojimi terapevtskimi čevlji snaha zadaj za pultom: drobni, ostrni in živčni hrestljaji, kot bi si kdo snažil krempeljce, da bi imel potem bolj prost in točen zalet, vmes pa je kovinsko šelestel papirnat denar . . . dolg žvižg predala v blagajni, in vse te šume in zvoke je prekrivalo plahutanje in prhutanje snahine haljaste obleke, kot bi zadaj za njegovim hrbtom nekaj onegavil kak neznan ptič. Kaj neki počne zdajle, sešteva? Ne, zdajle ga gleda, njega gleda v hrbet, poključa s pogledom po nogah in na hitro po pleši in zdaj zabada v hrbet, potrklja na vrat: »Zapri ,Anico'!« reče hlastno in v svoji požrešnosti požira glasove, pa saj se niti ne zaveda, da mu vse večeri pravi »Zapr -nico«!

In njen glas je delal: hrahrahra . . . nekje spodaj na dnu . . . v glasilkah, najbrž že kar v načinu njenega dihanja in volje, ki je izstisnila tistih nekaj zlogov iz svoje sredine, iz svojih votlin, kjer nastane potreba po glasu . . . tam, v tistem žarišču je bil nekaj odpor, podoben sovraštvu, tiha, zadržana nenaklonjenost, moteči hlad, ki si je komaj dal duška v pomenu besed, komaj kdaj, da, gotovo . . . pravzaprav je kazalo, da se s tem hoče zaščititi, obvarovati svoje živo jedro, tako drugačno od njegovega . . . kot nekaj embalažni material . . . ali pa smrad, ki ga širijo okoli sebe nekatere, drugače neodporne živali, da se ohranijo pri življenju . . . ali pa vojaške vaje v obdobju miru. In njen glas se je znova naredil: »Zapri-barako-no-prosim«, in naskakoval ter se zapikoval v njegov vrat, in ost in moč tega glasu je čutil kot telesno bolečino, kot kljun in frfotanje za svojim hrbtom. Res, glas je potegnil za sabo poskakujoče in naskakujoče korake: njene noge so žilave, tenke, a krepke nosile proti njemu silo mladega telesa, tako da je samo čakal: zdaj zdaj se bo zagnala zadaj na njegov hrbet in ogabni rumeni kljun bo naredil rano in razdejanje ravno tam, kjer se spočenja v njegovi predstavi ona kakor ptica.

Obstala je za njegovim hrbtom, plahutaje so se ji spustila krila, blago halje je pokrilo razkrite dele njenih rok in čul je, kako so ji dlani stekle po belem in golem, ko je zataknila roke v rokave. Na njegovem hrbtu se je širil njen dihanje kot vroč, vlažen madež.

»No?« je rekla in dihala.

»Ne dela,« je rekel, »motor se je ustavil . . . Že več dni . . . je rdeča luč prižgana.« Njena pozornost se je v hipu odlepila od njega, sila za njegovim hrbtom je uplahnila.

»O madona!« je zavreščala, odprla je okno, odprla je vrata in prižgala luči zunaj na dvorišču. Iz naprave, ki je sicer že vrsto let neutrudljivo mlela odplake in odpadke iz petih blokov, se je že začela cediti nesnaga. To je vedel po tem, da je snaha obstala kar kak dober meter pred spomenikom, na katerem je živčno trzala rdeča lučka, nato pa jo je takoj odprnilo proti vhodnim vratom, kar frfotala je od enega vhoda do drugega, ščebetala v hišne zvočnike. Vse na njej se je naščeperilo in še rumenilo njene obleke je plesalo pod neonskimi lučmi.

Stari je ostal tam, kjer je bil, zadaj za razprtimi žaluzijami butika »Anica«. Imel pa je kaj videti, to ja, zdaj je imel res kaj videti: v blokih so se prižgala vsa okna, skoraj hkrati, in iz hiš so začeli prihajati ljudje. Oni! Vsak od petih blokov je imel tri nadstropja, v vsakem nadstropju so bila po štiri stanovanja in v vsakem stanovanju so povprečno živeli po trije ljudje. In zmnožek teh ljudi je zdaj drl skozi vrata, hiteli so, kajpak, tekli, skrivenčeni in sključenjeni naprej, govorili in kričali, češ kaj da je, eni so že odgovarjali, da se je zaštopalo, drek, merda, svinjarija, poklicat in telefonirat, naj pridejo, nesreča, smola, katastrofa, ti ne glej, ki pričakuješ otroka, vrni se gor! pa kaj je, se ne da uredit nič, a zato se mi je zdelo tako tiho, kdo je opazil, nihče, kdo je kriv, kot je treba, prva od vseh dejavnosti, ki so odpovedale v naši družbi, je obrt, ste jih videli, kako so delali kanalizacijo, zdaj pa imamo, Amalija, sem ti rekel, da je bolje, če zgradimo privatno, tu stalno nekaj odpoveduje,

porka duš, pa ravno nocoj, ko sem se mislil no malo spočiti, očka, od kod to prihaja? To govorjenje se je stekalo v kotanjo dvorišča in posamezne besede so prihajale do njega v svojih razburjenih in odsekanih tonih, telesa pa so se z izrazom neznanske osuplosti na obrazih v odločnem jurišu zaganjala proti napravi, iz katere je zdaj vrela in smrdela nesnaga. Tik nad lučko se je pojavil plamen snahine obleke. Nekaj starcev je obstalo zadaj ob poštnih nabiralnikih. Počasi in prežeče . . . zaustavljajoči koraki, otrpla drža . . . Ah ne! Glava jih izdaja! Iz te zbrane, mirne drže je silila skoraj vsakemu glava iz trupa, pretirano pomaknjena naprej, vratove so imeli napete, iztegnjene iz željega oklepa teles, tile vratovi so nosili glave s tisto veličastno kislo mrgodo okoli nosa in ust. Ti zadnji, previdni prišleki so imeli na nogah čevlje, ogrnili so si bili šale, ženske so bile celo na hitro počesane; onim okrog naprave se je tako mudilo, da so prišli dol kar v copatah, predpasnikih in v domačih haljah . . . To bi bilo nekako vse, kar je stari prvi hip opazil, ko je tako nemoteno stal zadaj za žaluzijami in gledal ven . . . v zmešnjavo, ki bi jo bil pravzaprav prav lahko preprečil . . . če bi tako naneslo . . . Pa ni naneslo, to je, saj se s tem sploh ni ukvarjal, češ kaj pa bi bilo, ko jaz nalašč ne bi povedal, da naprava ne dela več, potem bom imel kaj gledati, zabaval se bom itd., zadaj pa skrit vzrok: od mene tudi nihče nič koristnega ne pričakuje, nobene malenkosti, niti najmanjšega dejanja, koristnega za skupnost! Saj bi se enako koristne za skupnost lahko izkazale vse te razburjene osebe, ki so vsaj po trikrat na dan hodile mimo spomenika . . . Nič ni rečeno, da, celo mogoče je, da so vsi videli tisto rdečo luč, mogoče je tudi marsikoga ponoči zbudila nenadna tišina, ki je sicer ni bil navajen.

Reč ni bila v tem, da si je zategadelj delal kake očitke, češ ti jih nisi opozoril, lahko bi, niti za to nisi, ko vendar imaš toliko časa na razpolago. Prvič, to s časom na razpolago ni bilo . . . čisto tako, čeprav bi moral po pogostnosti stavka: Hej, vi, ki imate čas, ali: Zdaj, ko imate čas tudi sami biti o tem prepričani, da se s starostjo začne doba, ko i m a š postopoma vsega manj, zato pa imaš v posesti čas, Čas. Že mogoče, da je ta priljubljena fraza, katere je bil vsak dan po večkrat deležen, od strank in od mladih dveh, v sebi skrivala dobrohotno misel: Zdaj, ko se imaš v oblasti, zdaj, ko si postal zares ti, zdaj ko razpolagaš s samim seboj, zdaj, ko si t a m, kjer se obirajo sadovi, plodovi let . . . že mogoče, samo da to z njim ni imelo blage zveze, on ni obiral nobenih plodov, za kriščevo voljo! In če je že bilo kaj na tem »imaš čas«, potem je šlo za to, da je i m e l čas njega v oblasti, on je samo stal zadaj za žaluzijami. In zelo preprosto se je temu reklo (tako je v resnici te besede o času tudi slišal): Ti si star in blizu smrti. Ali: Ti i m a š za nas podobo starosti in bližine smrti. Drugič, tudi ni mislil na to, da je kaj posebno nenavadnega, če se je po neki splošni krivdi zamašila greznica in da imetniki stanovanj kažejo splošno ogorčenje, splošno presenečenje in splošni gnus. Podobno so se ljudje vendar vedli ob vsaki taki nesreči: ko je voda preplavila pritličja, ko je eksplodiral kotel z nafto, ko je sredi zime začela iz pip curljati nekakšna škodljiva, prebavilom nevarna voda. Vse to je doživljal tako, kot da bere časopis, v katerem piše, da se je tole zgodilo v tej in tej ulici . . . In

tudi, če se precej ljudi takole nagnete na tesnem prostoru, se pokaže, kar imajo skupnega, kar je posamično šibko, se izrazi v velik, jezen gobec, v smrdljivi kužni glas parole, ki je v vsakem primeru, tudi če je izražala zanesenost in navdušenje, govorila o pomanjkanju, o primanjkljaju, o nedovršenosti, nezadostnosti posameznika, ki se slepi, da je tisto, kar je obširno in obsežno, združeno in temelječe na seštevku neznatnih (v posamezniku komaj prisotnih) delcev, že njegova lastna obširnost, razsežnost in moč... In kolikokrat je bil on sam podoben takemule anonimnemu — kriku! Zdaj so pravili: Ogabno, ogabno, pokličimo policijo ali pa gasilce...

Ze to je bilo dovolj, to ugotavljanje, da so se umaknili od naprave, neki bančni uradnik (stari mu ni vedel imena) se je pognal na kamnito posodo, v kateri so zdaj cvetele indigo modre hortenzije, glava se mu je umikala nazaj, še bolj nazaj od pokončne črte telesa, in je ukazal: »Predlagam, da zapremo pipe, pralne stroje, preprečiti je treba odtok vsakršnih tekočin v kanale, saj to je vendar smešno, poglejte, vlivajo še zmeraj noter, tisti, ki so ostali gori. Tako ne more biti, tistole,« je rekel razburjeno in z drgetom v glasu, »ali je treba pokriti s plahto ali pa nekam sprati, kaj bo treba poklicati policijo ali gasilce?«

Stari se je za žaluzijami zahihetal.

Ljudje so se spet zganili, starci so počasi in dostojanstveno lezli proti vratom. »Nikamor!« se je zadrl uradnik, »nikamor! Vsi moramo potem... odločiti.« A ga ni nobeden poslušal...

Zagledal je snaho, ki je stala naslonjena na zid hiše, njen nos je živahno štrlel, obrnjen proti godlji, ki je mezela skozi goste rešetke in se odcejala na sinje ploščice. V obraz je bila rumenkasta od svoje halje, stala je tam, se zibala in gledala, kako se je sivkasto rjava brlozga širila v nekakšnih nabuhlih valovih proti vhodnim vratom. Zrak je postajal zadušljiv, obležal je med visokimi bloki ter polnil pljuča s svojim odurnim, sladkobnim zadahom po razpadanju. Stari pač ni čutil zoprniije, sploh se je na različnost vonja kaj hitro navadil, kot bi s tem dobival bolj jasno predstavo o tem, kakšno je... in smrad se je mogoče zavoljo tega kaj hitro, naglo razgradil, postajal je drugo: smrdele so zdaj pravzaprav medlo rumene fasade blokov, stebrov, ki so ločili posamezne prostore za avtomobile, smrdela je ugasla paleta barv z avtomobilskih streh, smrdele so velikanske črne posode za smeti, smrdeli so zeleni poštni nabiralniki in imena na njih in smrdele so sinje ploščice pred vhodi v hiše in ozki prostor med bloki in pozni poletni čas in vsa ta bitja, ki so zdaj gestikulirala, se prestopicevala, rožljala s ključi, vse te dlani, ki so si pahljale pred razvajanimi in razdraženimi nosovi in zaudarjala je živa rumena snahina obleka in vsa njena bela golota, ki je tičala znotraj pod tistim rumenilom.

Staremu so se sline nabrale v grlu, kot bi šlo za slabost zaradi vse te odurnosti, ki ni prihajala iz smradu, ampak se je kot nekaj odmev odbijala s predmetov, rastlin in ljudi... Seveda, odmev, kateremu je on pripravil vzrok, kateremu je on bil glas... Obšla ga je otožnost, podobna domotožju, ko jo je gledal: še vedno se je naslanjala na zid, roke je imela spravljene

v rokavih in oči je imela rahlo priprte, da se je videla črna črta nad trepalnicami, jasno in izrazito kot pri risbi. Tako je stala tam še vedno, kot da sploh ne misli oditi in kar naprej je gledala v napravo in v ploščice je gledala, kako jih je pokrivalo sivkasto, svetleče se blato. Otožnost je bila pravzaprav zato v njem, ker jo je ugledal tako daleč v sebi, čutil jo je v sebi z vsem tistim nevarnim, plapolajočim perjem, vse tiste njene poskakujoče korake, ki jih je bilo toliko, kot da živčni hod pokriva nenadoma vso zemljo, vse tiste izraze lica pod črno košato grivo, izraze lica, ki so v svoji beli površini, v gubah in nemirnih črticah, v tresljajih okoli ust in nosa, v hladnem, brezizraznem zrenju njenih oči — bili podobni mirni, čisti površini vode, v katero je on sam zagnal kamen . . .

Bil je osupel, ohromel in oslabil je stal zadaj za žaluzijami — kot bi zelo točno otipal v sebi kalček misli, neke daljne, povsem nesmiselne (saj ni bila koristna in se ni nanašala na kaj otipljivega, prav tako ne na kako splošno reč), da bi namreč bilo *možno* spremeniti vse, če bi samo bil dovolj natančen . . . Pomagači bančnega uradnika so si dali opraviti z dolgimi pisanimi cevmi in rdeče rilce nastavkov za uravnavanje vodnega curka so porinili v mrežo na napravi, da bi z vodo pognali naprej po ceveh ovirajoči strdek, ki je tičal nekje pod betonom. In snaha se je odlepila od zidu in stekla proti vhodu v trgovino. Še preden je vstopila, je zaslišal znano hreščanje njenega grlnega glasu: »Zapri žaluzije!«

Da bi bilo možno drugače? je spraševal molk v sebi, v katerem je bilo tisto *drugače* . . . bilo je veliko tega, ni vedel, za kaj je šlo . . . polno nekih svetlih drobcev, podobnih pršičemu kovinskemu prahu . . . daljnim, do zdaj nepomembnim glasovom, premikom, gibom, kakemu hotenju. Zlato pršenje . . . ah, pa saj to je bila komaj sled, komaj odtis svetlobe, tako hipen, da je lahko samo strmel kot pri čudežu, po katerem ostane vendar samo dvom . . . Sama lepota ali kaj, ko se z njo ni mogoče združiti in si obsojen na strmenje, na gledanje; odpiraš oči v zamaknjenju . . . po katerem ti ostane boleča nemoč zaradi bližine, ki ti vzame vsako besedo, še več, vsaka beseda postane podobna izdajstvu . . . Kot bi uzrl svoj čudoviti lepi obraz kot neko možnost; ostane pa ti samo zavedanje, da takšnega obraza nikoli nisi imel . . . ampak kako ga je bilo mogoče potem sploh zagledati? To je bilo svetlo pršenje pod nekim drugim nebom, brez navidezne modrine . . . Res, stal je zadaj za žaluzijami in njegova roka se je stegovala za vrstico, in stal je obenem tudi v kraju, kjer se je bočilo in votlilo tisto sijajno mirno nebo . . . polno svetlega, nesmiselnega in nekoristnega pršenja . . . in noge so se udirale v prosojno igličevje, tako da ni imel (drugače tako znane in zmeraj jasne potrebe) nobene zahteve po ugodju, veselju, potešitvi ali sreči . . . in videl je, da stoji z enako naravnostjo, kot so stala drevesa v tistem gaju . . . Potem so začele ugašati misli v nekem razvezanem, odvezujočem občutju, saj ni bilo nobenega ukaza: češ tole zdaj, poglej ono, mislim, je izginila kvaliteta, vsi pridevniki so postali samostalniki, stali so kot rastline, trava, drevesa, listje v strmenju, v zrenju . . . in dišave so se širile zaradi opojne rasti, smola se je cedila od samega obilja in cvetne čaše so bile velikanske pri

najmanjšem cvetu, vse je bilo magnolija . . . ker ni imelo potrebe po določitvi, namenu ali vzroku . . . In tudi se ne more reči, da je bilo, bivalo, saj ni bilo nikogar, ki bi to opazoval . . . Kakor da bi tam bile tudi ptice, zbori ptic, kot da so skrite v velikih cvetnih čašah in povsod med rastjem, od vsepovsod so se oglašale, iz same svetlobe.

Nazadnje niti dvoma ni bilo več, vse živo je umolknilo v njem in se potem kot temno črnilo razlivalo okoli njega. Imel je še samo svojo silhueto: roka je spustila vrvico, opisala široko vijugo skozi zrak, a še preden se je sesedel, je zašumelo za njegovim hrbtom.

Pomotoma sem te ustvaril, zares ne nalašč in hote, ker nisem bil dovolj natančen, ni ti treba sedaj . . . prileteti, ko ne morem več biti živ, bi ji rad rekel. Šumenje in prhutanje za hrbtom je bilo povsem samogibno, njeno pernatelo telo se ji je od nestrpnosti treslo, ko je začela s svojim poslom.

Pavle
Zidar

Kača iz obsidiana

Do še pred tednom dni je Vida Zhoch-Blau kot profesorica na eni od obalnih srednjih šol zastavljala svojim dijakom problemske enačbe v znani, pusti matematični izreki z eno ali več neznankami in jih s tem uvajala v tako logično mišljenje, ki ima za *izid* vselej srečen konec, nikoli pa *ne-srečnega* ali pa *ne-konca*. Računstvo te vrste je Vido vsa ta leta, odkar ga poučuje, dolgočasil, bilo je v bistvu nestvarna matema-

tika, podobna Newtonovemu zakonu o absolutnem prostoru, kjer na splošno ni več nobene možnosti, to je gibljivosti, ampak je vse dovršeno in srečno; prostor, snov in čas so ujeti v takele problemčke, kakršne niza ona vsa ta leta sebi in dijakom v breme. Ta računski eksercir ni niti enkrat samkrat — kolikor se spominja — pokazal resnice človeške stvari, stvari človekovega bivanja ter smrti, zato se ji je neredko zazdel kot pravljicarstvo, ki pa konec koncev le ni bilo čisto brez pomena. Toda v primeri z jeziki, ki so skupaj s svojo lepoto okamnili v žrelih časa in od tam še vedno, kljub svoji negibnosti, odsevajo problem življenja in smrti s tako močjo in barvo, da so prav zaradi tega še vedno na neki način živi in navzoči, je matematika kot vera, kot neko odvišno, toda potrebno teološko iz-